

MAKTABGACHA TA'LIM JARAYONIDA O'YIN ORQALI BOLALARGA TA'LIM VA TARBIYA BERISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.

Davronova Munisa Akmaljon qizi

Guliston Davlat Pedagogika Instituti

36-sonli Davlat Maktabgacha ta'lim tashkiloti

direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Hozirgi kunda ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri bu maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy jihatdan faol shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim davrida bolalarning qiziqish va ehtiyojlariga mos, ularni faol jalb etadigan, bilim va ko'nikmalarini boyitadigan usullardan biri bu o'yin faoliyatidir. O'yin orqali ta'lim va tarbiya jarayoni bolalar uchun nafaqat zavqli, balki samarali bo'lishi mumkin. Bu jarayon bolalarning nutqini, tafakkurini, ijodiy salohiyatini, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'yin texnologiyalari, innovatsion yondashuvlar, ta'lim sifati, tarbiya jarayoni, interfaol metodlar, bolalar rivojlanishi, ijodiy fikrlash, axborot texnologiyalari, pedagogik faoliyat.

Maktabgacha ta'limda o'yinlardan foydalanish zamonaviy pedagogik va psixologik tamoyillarga asoslanadi. Bola – bu harakatdagi, dinamik tabiat sohibi. U atrof-muhitni o'rganish, undan bilim olishni faqatgina tinglash yoki kuzatish bilan emas, balki faol harakat, o'yin jarayonida anglab yetadi. Shu sababli, o'yin maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda ajralmas hamroh va asosiy vosita sifatida maydonga chiqadi. Innovatsion yondashuvlar bu borada milliy va xalqaro tajribalarni o'zida mujassam etgani bilan ahamiyatlidir. Bu yondashuvlar o'z mazmuniga ega bo'lib, ularda eng avvalo bolalarning shaxsiy o'ziga xosligini, ularning tabiiy tabiati va rivojlanish bosqichlarini inobatga olish olqishlanadi. Ta'lim jarayoniga interaktiv metodlar, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlarini joriy qilish orqali o'yin orqali bilim, malaka va ko'nikmalarni singdirish mumkin. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga

oshiriladigan o'yinlar asosan didaktik, dramatik, harakatli, qurilish, ijodiy va boshqa turlarga bo'linadi. Har bir o'yin turi bolaning konkret jihatini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'yinlarda bolalar o'zaro hamkorlikka, muloqotga kirishishadi, bu esa ularning ijtimoiylashuviga, nutqiy faoliyatiga, axloqiy qadriyatlarni egallashiga yordam beradi. Innovatsion yondashuvlarda o'qituvchilar faqat bilim va ko'nikmalarni beruvchi emas, balki o'yin jarayonida mehribon yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, bolani rag'batlantiruvchi, faol suhbatdosh sifatida qatnashadi [1].

Tarbiya jarayoniga o'yinlarni jalb etishda individual yondashuv ham asosiy o'rinni egallaydi. Har bir bola o'ziga xos qobiliyat, dunyoqarash, did va temperamental xususiyatlarga ega. Shu bois o'yin paytida pedagog har bir bolaning ishtirokini ta'minlashi, ularni rag'batlantirishi, muammo bo'lsa va uni hal qilishga yordam berishi lozim. Bunday yondashuv bola o'z kuchiga ishonishni, o'z fikrini erkin ifodalashni, o'z yaqin do'stlarini topishni va jamoa bo'lib ishlashni o'rganishga yordam beradi. O'yin orqali ta'lim – bu nafaqat bilim beruvchi, balki zukko va tafakkurli, ijodkor va mustaqil shaxslarni shakllantiruvchi vositadir. Shu bois, o'yinlarning mazmuni, ularni tashkil etish usullari va pedagogik hamda psixologik yondashuvlar doimo takomillashtirib boriladi. Zamonaviy innovatsion yondashuvlarda o'yin orqali o'qitishda bolalarning asab va psixologik xususiyatlari chuqur o'rganiladi, mos o'yinlar yaratiladi va bu o'yinlar axborot-kommunikatsiya vositalari yordamida ham tashkil etiladi. O'yin orqali ta'lim va tarbiya berishda bolaning nutq rivoji ham muhim ahamiyat kasb etadi. O'yin davomida bolalar o'zaro suhbatda bo'lishadi, hikoya aytishadi, yangi so'zlarni o'rganishadi, fikrini erkin bildiradilar. Bu esa ularni maktab bosqichiga tayyorlaydi, mustaqil muloqot qilish ko'nikmasini shakllantiradi va jamiyat bilan hamjihat bo'lishga o'rgatadi. Shuningdek, bolalarda to'g'ri, aniqlik va lo'nda fikrlash ham rivojlanadi [2].

Innovatsion yondashuvlar doirasida maktabgacha ta'limga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy qilish ham keng yo'lga qo'yilmoqda. Interaktiv doskalar, elektron ta'lim resurslari, turli multimediyaviy materiallar yordamida bolalar uchun qiziqarli, jonli va boy o'yinlar ishlab chiqiladi. Ushbu usullar pedagogning ishini yengillashtirishi bilan birga, bolalarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirokka undaydi. Pedagoglar tomonidan innovatsion yondashuvlarning maktabgacha ta'limda qo'llanilishi

bolalarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ijodiy salohiyatini namoyon etishiga imkon beradi. O'yin faolligi orqali bola o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, to'g'ri qaror qabul qilishni, atrofdagilar bilan muomala qilishni o'rganadi. Ular hayotga, atrof muhitga, jamiyatga moslashishga tayyor bo'lib boradilar. Maktabgacha yoshdagi bolalarning individual va psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib, ta'lim jarayoniga mos va innovatsion o'yinlarni tanlash pedagogdan mahorat va bilim talab qiladi. O'yin usullari har doim yangilanib boradi, smart o'yinchoqlar, rivojlantiruvchi dasturlar, interaktiv platformalar orqali bolalar nafaqat o'ynaydi, balki o'rganadi, ixtirochi bo'lishga intiladi. Pedagog esa o'yin jarayonini boshqaruvchi, muammoli vaziyatlarga yechim ko'rsatuvchi, bolalarni har tomonlama rag'batlantiruvchi bo'lib qoladi. Bola o'yin jarayonida o'rgana olish, mustaqil fikrlash va harakat qilish fazilatlariga ega bo'lishi uchun pedagoglar har bir bolaga individual yondashishda davom etadilar. Dars mavzusiga mos, bolalarning yoshi va qiziqishlariga mos o'yinlar tanlanadi. Bu usul bolalarda mustaqil izlanish, o'zaro yordam, do'stlik va birdamlik tuyg'ularini shakllantiradi. Shuningdek, o'yin orqali shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish, etik me'yorlarni singdirish, madaniyatga oid qadriyatlarni o'rgatish ham ta'lim va tarbiya jarayonining asosiy yo'nalishlaridan biridir. O'yinlarda bolalar tartib-intizomga rioya qilish, o'z va boshqalar huquqini hurmat qilish, yordam berish, aytilgan vazifalarni to'g'ri tushunish va amalga oshirish malakalarini hosil qiladilar [3].

Innovatsion yondashuvlarning yana bir muhim jihati – bolaning qiziqishini uyg'otish, bilim olishga va chuqur o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini mustahkamlashdan iborat. Bu jarayonda pedagog bolalarni faol ishtirokka jalb qilib, turli tadbirlar, viktorina va tanlovlar, loyiha-yaratuvchilik ishlarini tashkil etadi, bu esa ularni rivojlantirishga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'limda o'yin orqali tarbiya va ta'lim berish bilvosita yoki bevosita shakllarda amalga oshiriladi. Bevosita ta'lim jarayonida o'yinlar muayyan dastur asosida tashkil qilinsa, bilvosita jarayonda esa bolalar kun tartibidan kelib chiqib, mustaqil yoki guruh bo'lib harakat qiladilar. Bunday yondashuv bolalarda tashabbuskorlik, mustaqillik, o'zini boshqarish hamda jamoa bo'lib fikrlash va ishlash fazilatlarini rivojlantiradi. So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga kompleks va integrativ yondashuvlar ham keng joriy qilinmoqda. Bu holatda o'yin, rasm, qo'shiq, hikoya aytish, musiqa va harakat

uyg'unlashib ketadi, bu esa bolalarning bir vaqtning o'zida bir necha kompetensiyani shakllantirishga zamin yaratadi. Turli dars modullarini o'zaro bog'liq holda o'tish natijasida o'quvchilar mavzuni yaxlit holatda o'zlashtiradi, ularni chuqur va mustahkam o'zlashtirishga erishiladi [4].

Bola uchun eng tabiiy muhit – bu o'yin maydoni, o'yin faoliyati. Shu sababli, pedagoglar tomonidan ta'lim va tarbiya jarayonida o'yinlarga alohida e'tibor qaratiladi, ularni mohirona tashkil qilish ustiga doimiy ravishda yangichalik va ijodiyot olib kiriladi. O'yinlar yordamida bolalarning matematik, mantiqiy, tafakkuri, til va ijodiy bilimlari kengaytiriladi. Innovatsion yondashuvlar maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin orqali bolalarga nafaqat bilim va tarbiya berish, balki ularni har tomonlama rivojlantirish, mustaqil va iroda kuchiga ega shaxs sifatida ulg'aytirishga xizmat qiladi. O'yin orqali bola o'zini namoyon eta oladi, o'z kuchini sinaydi, yangi kashfiyotlar sari intiladi va eng asosiysi, hayotga ijobiy va faol munosabat shakllanadi [5].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin orqali ta'lim va tarbiya berishning innovatsion yondashuvlari bolalarning har tomonlama rivojlanishi, dunyoqarashi kengayishi va ijtimoiy-psixologik jihatdan yetuk shaxs bo'lib kamol topishida muhim o'rin tutadi. Ushbu jarayonda pedagoglar yangicha yondashuvlarga, amaliy tajribalarni o'zlashtirishga, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanishga intiliyaptilar. Bularning barchasi bolalarning yoshiga mos, o'z qiziqish va ehtiyojlariga mos bilim, ko'nikma va tarbiyani singdirishga xizmat qiladi. O'yin orqali o'rgatish va tarbiyalash doimo yangilanib boruvchi, ijodkorlik va islohotlar talab qilinadigan jarayon bo'lib, har bir qiynalgan pedagog zamonaviy yondashuvlardan faol foydalanishi, bola har tomonlama rivojlanishiga o'z hissasini qo'shmog'i zamon talabi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimov, B. (2018). "Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining o'rni." Maktabgacha Ta'lim, 4(2), 22-28.
2. Haydarova, M. (2019). "Innovatsion o'yin texnologiyalarida tarbiya va ta'lim samaradorligini oshirish." Zamonaviy Maktabgacha Ta'lim, 5(3), 30-35.

3. Ibrohimova, L. (2021). "Maktabgacha tshkilotlarda ijodiy o'yinlarning bolalar rivojiga ta'siri." Ta'lim va Innovatsiya, 2(5), 45-52.
4. Jo'raqulova, N. (2019). "Bolalar rivojlanishida didaktik o'yinlardan foydalanish." Innovatsion Pedagogika, 1(4), 44-51.
5. Karimova, Z. (2018). "Interaktiv o'yin metodlari va ularni maktabgacha ta'limda qo'llash." Ta'lim Sohasidagi Yangi Yondashuvlar, 3(1), 39-46.
6. Matyazova, S. (2020). "Axborot texnologiyalari yordamida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berish." O'zbekiston Pedagogika Jurnali, 7(2), 60-67.
7. Nurmatova, D. (2022). "Maktabgacha ta'lim tizimida o'yin texnologiyalaridan foydalanishning innovatsion modellari." Zamonaviy Ilmiy Tadqiqotlar, 9(1), 112-118.